

Van Atten: 'Groenbeheerders moeten leren kijken en verschillen leren herkennen'

Inventarisatie, vakkennis en een soortechtheidstoets als basis voor verantwoord boombeheer

Meer diversiteit streven we na om ziektes en aantastingen te beperken. Door meer verschillende soorten en variëteiten aan te planten en door de aanplant van resistente en minder vatbare rassen, kunnen we dit bereiken. Maar hoe realiseer je de bewaking van soortechtheid in de praktijk van alledag?

Auteur: Maarten van Attem

Goed boombeheer is gebaseerd op een verantwoorde keuze bij de aanplant van bomen. Meer diversiteit of juist uniformiteit, minder ziektedruk, gezondere bomen, een esthetisch verantwoorde aanplant en noem maar op, het valt of staat met de juiste keus en de realisatie daarvan.

Boombeheerders kunnen dit alleen realiseren als ze weten wat er al aangeplant is en nieuwe aanplant op soortechtheid kunnen controleren. De praktijk heeft naar mijn idee behoefte aan meer sortimentstennis, goede inventarisatie en soort-echte leveranties.

Inventarisatie

Twee grote gemeenten in het westen van het land hebben deze zomer het sortiment laanbomen goed in kaart gebracht. Voor één gemeente ging het vooral om de juiste en zo gedetailleerd mogelijke naamgeving. Bij de andere gemeente omvatte de opdracht de naamgeving, boomveiligheidscontrole en voorbereiding van het reguliere onderhoud. Gemeenten werken met een beheersysteem, waarin bijgehouden wordt op kaart waar iedere boom staat. Aan die boom zijn diverse kenmerken gekoppeld, zoals de naam, grootte, leeftijd, boombeeld, taxatie, economische waarde enzovoort.

Bij één gemeente was zo'n driekwart van de bomen goed op naam in dit systeem ingevoerd. Bij de tweede gemeente bleek het aantal correct benaamde bomen slechts circa 30 procent van het bestand.

Praktijk is anders

Hoe komt men aan gegevens over de bomen in het systeem? Bij het opzetten van het beheersysteem zijn de bomen in de regel geïnventariseerd. Na een nieuwe aanplant wordt er een 'revisie' ingeleverd en deze wordt in het beheersysteem ingebracht. Hierna worden de bomen regelmatig gekeurd door gecertificeerde boomveiligheidscontroleurs. Dus zo'n beheersysteem zou dik in orde kunnen zijn.

Enkele voorbeelden. In een landelijk bekend park groeit een *Zelkova*. *Zelkova serrata*, vermeldt het beheersysteem. In werkelijkheid is het de veel minder vaak aangeplante *Zelkova carpinifolia*. In een klein plantsoentje groeien twee monumentale kastanjabomen, volgens het beheersysteem *Aesculus hippocastanum*. Het blad lijkt heel erg op het blad van de paardenkastanje, maar de stam ziet er wel heel anders uit. Het is uiteraard geen gewone paardenkastanje; het blijkt de Japanse paardenkastanje te zijn, *Aesculus*

turbinata. Deze *Aesculus turbinata* is aangeplant net na de oorlog, naderhand opgenomen in het beheersysteem en nog vele malen gecontroleerd. En toch verkeerd benaamd.

Zo kwam ik ook in een straat met op papier een uniforme aanplant van *Liquidambar styraciflua* 'Moraine'. Van de ruim 60 bomen in deze straat waren er inderdaad drie *Liquidambar styraciflua* 'Moraine', en verder nog enkele *Liquidambar styraciflua* 'Worplesdon'. Het overgrote gedeelte bestaat uit *Liquidambar styraciflua* 'Festival'. Deze drie cultuurvariëteiten hebben een wezenlijk andere groeivorm, terwijl de architect juist een uniform beeld voor die straat had ontworpen!

Twee of drie namen?

Om te komen tot een bewuste keuze voor een uniforme of juist een gevarieerde aanplant, moeten we dus wel met drie namen werken en ons niet beperken tot de geslachtsnaam en de soortaanwijzing (twee namen). De derde naam, de cultuurvariëteit (met aanhalingstekens en een hoofdletter) of de natuurlijke variëteit (met tussenaanwijzing var., f. of spec. en een kleine letter) kan zéér bepalend zijn bij het maken van een echt goede keuze! Zo werd er bij één project, juist vanwege de variatie, *Gleditsia triacanthos* f. *inermis* gevraagd. De natuurlijke vorm hiervan (f. staat voor forma) is een doornloze selectie uit gezaaide *Gleditsia*'s. Deze *Gleditsia triacanthos* f. *inermis* vormt meestal een spreidende kroon,

maar er is altijd variatie in kroonvorm tussen de verschillende exemplaren.

De leverancier nam aan dat iedere doornloze *Gleditsia* wel goed zou zijn en leverde ongevroagd *Gleditsia triacanthos* 'Skyline'. De *Gleditsia triacanthos* 'Skyline' is op dit moment de meest aangeplante *Gleditsia* en is een zeer uniforme cultuurvariëteit. Met deze levering werd de gewenste diversiteit dus vervangen door uniformiteit.

De kweker verkocht *Fraxinus excelsior* al 20 jaar als cultuurvariëteit 'Atlas'

Wat is juist?

'De juiste boom op de juiste plaats' is onder (oudere) vakmensen een veel gehoorde term. Voldoet die boom op onze grond? Om die vraag werkelijk te kunnen beantwoorden, moeten we dus wel weten welke specifieke boom dat precies is.

Weer een praktijkvoorbeeld: In een gemeente met veel zware kleigrond en veel wind is in een wijk uit de jaren 60 veel *Fraxinus angustifolia* 'Diversifolia' aangeplant. Deze bomen groeien matig en vertonen redelijk veel uitval. Ook is er veel takbreuk. 'Vreemd', want aan de buitenzijde van de wijk zijn ze in een straat en een parkje

Aesculus turbinata, in het beheersysteem opgenomen als *Aesculus hippocastanum*.

eveneens aangeplant en die bomen doen het uitstekend! Mooie gevulde kronen en vrijwel geen takbreuk. Hoe kan dit nu?

Deze drie cultuurvariëteiten hebben een wezenlijk andere groeivorm, ongeschikt voor het uniforme beeld van de architect

De oude naam voor *Fraxinus angustifolia* 'Diversifolia' is *Fraxinus excelsior* 'Monophylla'. Er bestaat echter ook een *Fraxinus angustifolia* 'Monophylla'. De beter groeiende bomen in mijn voorbeeld zijn de *Fraxinus angustifolia* 'Monophylla'. Verkeerd geleverd, misschien, of als proef aangeplant en niet goed verwerkt in de revisie? Wie zal het zeggen. Voor de boombeheerder is het jammer dat die informatie niet compleet is, want op zware klei met veel wind is de keus minder groot, en dan wil je juist weten welke soorten en variëteiten het goed doen. Het gevolg van de onvolledige informatie is ook financieel-economisch merkbaar. Had men de *Fraxinus angustifolia* 'Monophylla' in de gehele wijk geplant, dan was er sprake geweest van duurzame economische waarde.

Vakkennis en een soortechtheidstoets

Er worden bij de inventarisatie merkwaardig vaak opvallende en onnodige vergissingen gemaakt.

Bijvoorbeeld: het verschil tussen *Fraxinus angustifolia* 'Diversifolia' en *Fraxinus angustifolia* 'Monophylla' is eigenlijk heel duidelijk. 'Diversifolia', de naam zegt het al, heeft gevarieerd blad, variërend van ongedeeld tot gedeeld blad bestaande uit twee of drie blaadjes en fijngetand. 'Angustifolia' heeft altijd enkelvoudig blad en is bovendien grofgetand. Toch is er in het hierboven genoemde geval vanaf de aanplant en bij de diverse controles niemand geweest die het verschil is opgevallen.

Ook bij de genoemde *Gleditsia* was het bij de groenmensen van de betreffende gemeente niemand opgevallen dat de *Gleditsia triacanthos* f. inermis niet soortecht geleverd was. Dan komt er dus weer een boom met een verkeerde naam in het systeem. Meer sortimenterkennis onder de gemeentelijke groenmensen is nodig, maar ook leren kijken en verschillen leren ontdekken. Diepgaandere kennis is voor hen natuurlijk ondoenlijk. Dat vergt immers het zeer regelmatig bezig zijn met én intensief bijhouden van literatuur over sortiment. Het geroutineerd kunnen herkennen van alle soorten en variëteiten is eigenlijk een echt specialisme. In de standaard RAW-bepalingen is bij de garantiebepalingen opgenomen dat we gedurende de eerste drie groei-jaren na aanplant in de bladperiode de scheutlengte opnemen. Het zou goed zijn hier in het eerste jaar na aanplant in de 'bladperiode' een soortechtheidstoets aan toe te voegen.

Soortecht

De besproken niet-soortecht geleverde *Gleditsia triacanthos* f. inermis staat niet op zich. In een straat aangeplant met *Pyrus calleryana* 'Chanticleer' hingen de bomen na enkele jaren massaal vol met bruine peertjes van 1 cm doorsnede. Een aantrekkelijk gezicht, dat wel. Hier was *Pyrus calleryana* geleverd in plaats van *Pyrus calleryana* 'Chanticleer'. Of bijvoorbeeld *Ulmus 'Lobel'*, die werd geleverd in plaats van *Ulmus 'Dodoens'*. Die twee hebben een zeer verschillende kroonvorm. Ook bij de recente aanplant van een laan had ik het sterke vermoeden dat er geen soortechte bomen geleverd waren. In een gesprek met de aannemer en de kweker (leverancier) vertelde de kweker ervan overtuigd te zijn 'echte Atlassen' te hebben geleverd. Hij had een gedeelte ingekocht bij een collega-kweker en verschillen tussen beide partijen waren er niet. Ook deze kweker was ervan overtuigd 'echte Atlassen' te hebben geleverd. Hij verkocht deze *Fraxinus excelsior* al 20 jaar als cultuurvariëteit 'Atlas', vertelde hij. Een expeditie naar de kweker met een klein team en een NAK-keurmeester had als resultaat dat de geleverde soort de *Fraxinus excelsior* 'Altena' bleek. *Fraxinus excelsior* 'Altena' is een cultuurvariëteit die beduidend kleiner blijft en bovendien gevoelig is voor de bastwoekerziekte. Inmiddels zijn alle *Fraxinus* vervangen door soortechte *Fraxinus excelsior* 'Atlas'.

Om ten slotte de vraag aan het begin van dit artikel te beantwoorden: het bewaken van de echtheid van soorten en variëteiten binnen het boombeheer is noodzakelijk om te komen tot een gezond bomenbestand van ziekteresistente en minder vatbare exemplaren. De bewaking is specialistisch werk, waarvan de investering loont én zich terugverdient in het resultaat van een duurzaam gezond en zowel maatschappelijk als economisch waardevol bomenbestand.

Maarten H. van Atten is dendroloog en allround groenprofessional. Hij ondersteunt overheden als projectleider en directievoerder en adviseert aannemers en hoveniers bij aanbestedingen en uiteenlopende groengerelateerde werkvelden. Hij is gespecialiseerd in (beeld)bestekken, bomen en bredere sortimentsprojecten.

Stuur of twitter dit artikel door!

Scan of ga naar:

www.boomzorg.nl/artikel.asp?id=19-5200

Pyrus calleryana met kleine peertjes.